

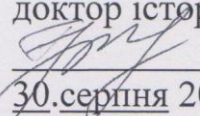
ПВНЗ УНІВЕРСИТЕТ КОРОЛЯ ДАНИЛА
Кафедра теорії та історії держави і права

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА УКРАЇНИ

Освітньо-професійна програма першого рівня вищої освіти
за спеціальністю 081 «Право»

Розробник: д.і.н., доц. Гуменюк Т.І.

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри теорії та історії держави і права юридичного факультету університету від 30 серпня 2018 року (протокол № 1).

Завідувач кафедри
доктор історичних наук, доцент
 Т.І. Гуменюк
30.серпня 2018 р.

ВСТУП

Метою вивчення навчальної дисципліни «Історія держави і права України» є формування у студентів як майбутніх висококваліфікованих спеціалістів необхідного базису знань про визначальні факти, явища, процеси, закономірності і тенденції державно-правового розвитку України з урахуванням конкретного історичного періоду.

Завданням курсу «Історія держави і права України» є засвоєння питань організації та діяльності органів державної влади та самоврядування, питань про співвідношення правових та організаційних форм в їх діяльності, правової системи у різні історичні епохи. Вивчення студентами навчальної дисципліни «Історія держави і права України» здійснюється на основі знань отриманих з «Теорії держави та права», «Історії України», «Історії держави і права зарубіжних країн». У результаті вивчення навчальної дисципліни студенти повинні: - сформулювати уявлення: про історичні події з якими пов'язуються основні зміни державно-правових інститутів на території України; про вплив державно-правових процесів на сфери суспільного життя; про взаємовплив правових культур та традицій різних народів, що населяли українські землі.

- знати: етапи становлення та розвитку української держави; характерні риси інститутів держави та права на кожному з цих етапів, причини та передумови змін державно-правового розвитку українських земель; джерела та основні пам'ятки права чинні на українських землях; сучасні підходи до проблем держави та права України.

- уміти: характеризувати основні етапи розвитку української державності, суспільний лад, державний устрій, джерела права та основні галузі права на кожному з цих етапів; проводити порівняльно- історичний аналіз тенденцій розвитку державно-правових інститутів на українських землях у різні періоди; використовувати отримані знання для аналізу сучасних тенденцій державного будівництва та правотворення в Україні. Студенти, готуючись до семінарських занять, повинні навчитися характеризувати: - суспільний лад (структура суспільства, економічне, політичне, соціальне, правове становище окремих станів, соціальних груп і класів); - державний устрій (форма правління, форма устрою, центральні і місцеві органи влади й управління, їх компетенція); - право (характерні риси, джерела та пам'ятки права, розвиток окремих галузей та інститутів права) українських земель на різних етапах історичного розвитку.

Пререквізити: вивчення даної навчальної дисципліни студент розпочинає, прослухавши такі навчальні дисципліни, як теорія держави і права, історія держави і права зарубіжних країн, історія вчень про державу і право, політологія, історія України, філософія, економічна теорія.

ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Освітньо-професійна програма, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 4	Галузь знань 08 Право Спеціальність 081 Право	Нормативна	
Модулів – 2	Освітньо-кваліфікаційний рівень: молодший спеціаліст, бакалавр	Рік підготовки:	
Кількість модулів – 2		1-й	1-й
Загальна кількість годин - 120		Семестр	
		2-й	2-й
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2 самостійної роботи студента - 4		Лекції	
		28 год.	10 год.
		Семінарські	
		28 год.	4 год.
		Самостійна робота	
		34 год.	76 год.
	Вид контролю: екзамен – 2-й сем.		

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить:

для денної форми навчання – 1/1

для заочної форми навчання – 1/2

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Поточне оцінювання студентів на семінарських заняттях здійснюється за чотирьох бальною шкалою, де «2» - незадовільно; «3» - задовільно; «4» - добре; «5» - відмінно.

Підсумковий контроль у вигляді екзамену проводиться у тестовій формі і оцінюється відповідно до шкали оцінювання знань студентів за ЄКТС.

Шкала в балах	Національна шкала	Шкала ЄКТС
90-100 балів	5 «відмінно»	A
80-89 балів	4 «дуже добре»	B
65-79 балів	4 «добре»	C
55-64 бали	3 «задовільно»	D
50-54 бали	3 «достатньо»	E
35-49 балів	2 «незадовільно»	FX
1-34 бали	2 «неприйнятно»	F

МЕТОДИ НАВЧАННЯ ТА ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Лекції із застосуванням мультимедійного проектора, робота в Інтернеті, складання схем, таблиць.

Проблемні лекції спрямовані на розвиток логічного мислення студентів. Коло питань теми лекції обмежується двома-трьома ключовими моментами, увага студентів концентрується на матеріалі, що не знайшов відображення в підручниках, використовується досвід закордонних навчальних закладів з роздаванням студентам під час лекцій друкованого матеріалу та виділенням головних висновків з питань, що розглядаються. При викладанні лекційного матеріалу студентам пропонуються питання для самостійного розмірковування. При цьому лектор задає запитання, які спонукають студента шукати розв'язання проблемної ситуації. Така система примушує студентів сконцентруватися і почати активно мислити в пошуках правильної відповіді.

Міні-лекції передбачають викладення навчального матеріалу за короткий проміжок часу й характеризуються значною ємністю, складністю логічних побудов, образів, доказів та узагальнень. Міні-лекції проводяться, як правило, як частина заняття-дослідження. Лекційне заняття, проведене у такий спосіб, пробуджує у студента активність та увагу при сприйнятті матеріалу, а також спрямовує його на використання системного підходу при відтворенні інформації, яку він одержав від викладача.

Робота в малих групах дає змогу структурувати лекційні або семінарські заняття за формою і змістом, створює можливості для участі кожного студента в роботі за темою заняття, забезпечує формування особистісних якостей та досвіду соціального спілкування. Після висвітлення проблеми (при використанні проблемних лекцій) або стислому викладанню матеріалу (при використанні міні-лекцій) студентам пропонується об'єднуватися у групи по 5 – 6 осіб та презентувати наприкінці заняття своє бачення та сприйняття матеріалу. Презентації-виступи перед аудиторією, що використовуються для подання певних досягнень, результатів роботи групи, звіту про виконання індивідуальних завдань, інструктажу, для демонстрації нових товарів і послуг. Однією з позитивних рис презентації та її переваг при використанні в навчальному процесі є обмін досвідом, який здобули студенти при роботі у певній малій групі.

Семінари-дискусії – передбачають обмін думками і поглядами учасників з приводу даної теми, а також розвивають мислення, допомагають формувати погляди і переконання, виробляють вміння формулювати думки й висловлювати їх, вчать оцінювати пропозиції інших людей, критично підходити до власних поглядів.

Мозкові атаки – це метод розв'язання невідкладних завдань за дуже обмежений час. Сутність його полягає в тому, щоб висловити якнайбільшу кількість ідей за невеликий проміжок часу, обговорити і здійснити їх селекцію.

Кейс-метод (метод аналізу конкретних ситуацій) – дає змогу наблизити процес навчання до реальної практичної діяльності спеціалістів і передбачає розгляд виробничих, управлінських та інших ситуацій, складних конфліктних випадків, проблемних ситуацій, інцидентів у процесі вивчення навчального матеріалу.

Презентації – виступи перед аудиторією – використовуються для представлення певних досягнень, результатів роботи групи, звіту про виконання індивідуальних завдань, інструктажу.

Діагностика (моніторинг і перевірка) результатів навчання здійснюється шляхом виконання студентами:

1) тестових завдань:

1. За формою правління Руську державу відносять до:

- монархії
- республіки
- змішаної республіки
- теократичної монархії

2. На Русі формування вищих органів управління відбувалося двома способами:

- впровадженням територіальної системи та впровадженням двірцево-вотчинної системи
- впровадженням десяткової або чисельної системи та впровадженням двірцево-вотчинної системи
- впровадженням адміністративної системи та впровадженням двірцево-вотчинної системи
- впровадженням фінансової системи та впровадженням двірцево-вотчинної системи

3. Спадкова земельна власність князів, бояр та ін. чл. панівної верхівки у Київській Русі й середньовічній Україні – це:

- вотчина
- двір
- волость
- округ

4. Повноважними представниками князівської влади на місцях у містах були:

- волостелі
- бояри
- посадники
- дружини

5. Повноважними представниками князівської влади на місцях у сільській місцевості були:

- волостелі
- бояри
- посадники
- дружини

6. Провідні місця у Руській державі в ієрархічній піраміді посідали:

- князі київські, місцеві (удільні) князі, закупи, дружинники, священики

- князі київські, місцеві (удільні) князі, рядовичі, дружинники, священики
- князі київські, місцеві (удільні) князі, бояри, дружинники, священики
- князі київські, місцеві (удільні) князі, холопи, дружинники, священики

7. До напівзалежного населення у Руській державі належали:

- смерди, рядовичі, священики, вдачі
- смерди, рядовичі, закупи, вдачі
- смерди, рядовичі, дружинники, вдачі
- смерди, рядовичі, бояри, вдачі

8. Джерелами іноземного права на Русі були:

- «Закон судний людем»
- «Номоканони»
- «Еклога», «Прохірон», «Книги законні»
- все перелічене вище

9. Велике князівство Литовське, Руське і Жемайтійське, до якого входили території нинішньої Литви, Білорусії, більшої частини України (Волинь, Київщина, Поділля, частина Лівобережної України) і західні землі Російської Федерації (Смоленська, Калузька, Тульська та Орловська області) утворилося:

- на початку XVI ст.
 - на початку XIV ст.
 - на початку XV ст.
 - на початку XIII ст.
- 2) презентацій і виступів на наукових заходах;
 - 3) підсумкового екзамену у тестовій формі.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовний модуль 1. Предмет і завдання курсу, періодизація історії державності на українських землях, стародавні державні утворення на території України, виникнення давньоруської держави – Київської Русі, суспільний устрій і право Київської Русі (VI-XIII ст.), Галицько-Волинська держава, українські землі у складі Великого князівства Литовського, правовий статус України у складі Речі Посполитої, Запорізька Січ, Україна в період козацько-гетьманської держави. Автономія України в складі Російської держави, державність і право на українських землях у складі Російської імперії (XIX - поч. XX ст.), українські землі у складі Австро-Угорської імперії (XVIII - поч. XX ст.), українські землі напередодні національно-державного відродження.

ТЕМА 1. ПРЕДМЕТ, МЕТОДИ, ФУНКЦІЇ ІСТОРІЇ ДЕРЖАВИ І ПРАВА УКРАЇНИ, ЇЇ МІСЦЕ СЕРЕД ЮРИДИЧНИХ ДИСЦИПЛІН

Предмет, методи, функції історії держави і права України. Підходи до періодизації історії держави і права України. Джерела та історіографія історії держави і права України.

ТЕМА 2. НАЙДАВНІШІ ДЕРЖАВНІ УТВОРЕННЯ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ

Держави кочових народів на українських землях: загальна характеристика. Виникнення та суспільно-політичний лад Скіфської держави. Грецькі міста-поліси Північного Причорномор'я: причини грецької колонізації, суспільний лад й особливості державного устрою. Право грецьких міст-полісів Північного Причорномор'я.

ТЕМА 3. СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ ЛАД І ПРАВО ДАВНЬОРУСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

Теорії походження та етапи розвитку Давньоруської держави. Східні слов'яни: розселення, становлення класового суспільства. Союзи племен і військова демократія. Основні етапи формування Київської Русі. Реформи Ольги і Володимира. Державний лад. Збройні сили. Релігія і церква. Соціальна структура. Джерела права. «Руська Правда». Система правових норм Київської Русі. Судочинство. Особливості розвитку Київської Русі в період феодальної роздробленості. Монголо-татарська навала. Об'єднання Волинського і Галицького князівств. Державний лад. Суспільний устрій. Право.

ТЕМА 4. СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ ЛАД І ПРАВО НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ У СКЛАДІ ВЕЛИКОГО КНЯЗІВСТВА ЛИТОВСЬКОГО, КОРОНИ ПОЛЬСЬКОЇ ТА РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ

Державний устрій українських земель у складі Великого князівства Литовського та Корони Польської. Особливості суспільного ладу на українських землях у XVI ст. Правова система українських земель в литовсько-польський період: а) джерела права; б) кримінальне право; в) цивільне та шлюбно-сімейне право. Судоустрій та судовий процес. Магдебурзьке право в Україні.

ТЕМА 5. УКРАЇНСЬКА КОЗАЦЬКА ДЕРЖАВА ПЕРІОДУ НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНИХ ЗМАГАНЬ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ (1648–1657 рр.)

Формування козацтва як окремого суспільного стану. Структура та функції органів влади та урядників Запорозької Січі. Причини та передумови визвольної війни під проводом Б. Хмельницького. Становище українських земель за Зборівським, Білоцерківським договорами та Березневими статтями.

ТЕМА 6. СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ ЛАД І ПРАВО КОЗАЦЬКО-ГЕТЬМАНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XVII–XVIII ст.

Зміни у суспільно-правовому ладі української гетьманської держави у кінці XVII – на початку XVIII ст. Державний устрій гетьманської держави.

Російські органи влади для управління Гетьманщиною у XVIII ст. Судоустрій та судочинство Гетьманщини. Правова система Гетьманщини.

ТЕМА 7. СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ ЛАД І ПРАВО УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ В ПЕРІОД АВСТРІЙСЬКОГО ПАНУВАННЯ (1772–1918 рр.)

Державно-правовий розвиток Австрійської (з 1867 р. Австро-Угорської) імперії з кінця XVIII до початку XX ст. Суспільно-політичний устрій західноукраїнських земель у період австрійського панування а) суспільний лад; б) крайові та місцеві органи влади. Крайові та місцеві органи самоврядування в Галичині та Буковині в другій половині XIX ст. Право Австрії та Австро-Угорщини, особливості його застосування на українських землях.

Змістовний модуль 2. Українські землі напередодні національно-державного відродження, держава і право України в період 1994-2014 рр., початок реалізації положень Конституції України після президентських виборів 2004 р., актуальні проблеми розвитку держави і права в Україні.

ТЕМА 8. СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ ЛАД І ПРАВО УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ У СКЛАДІ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ XIX – ПОЧАТОК XX ст.

Поширення російського адміністративно-територіального устрою на українські землі. Суспільний лад. Селянська реформа 1861 р. Центральні та місцеві органи влади. Земська й міська реформи та контрреформи. Судова система українських земель. Особливості реалізації судової реформи 1864 р. Джерела й основні риси права українських земель у складі Російської імперії у XIX ст. Суспільно-політичний лад Російської імперії після революції 1905–1907 рр.

ТЕМА 9. ВІДРОДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ ТА РОЗВИТОК ПРАВА У 1917–1920 рр.

Лютнева (1917 р.) революція в Росії. Створення Центральної Ради і її стосунки з Тимчасовим урядом Росії. Організація державної влади: універсали Центральної Ради, діяльність Генерального секретаріату. Конституція УНР (29 квітня 1918 р.). Місцеві органи влади і самоврядування. Законодавство і судова система. Антиукраїнська діяльність більшовиків. Перша агресія більшовицької Росії проти УНР. Брестський мирний договір і міжнародне визнання УНР. Підсумки діяльності Центральної Ради. Фактори, що обумовили прихід до влади П. Скоропадського. Характеристика основних рис держави. Організація державної влади. Конституційно-правові акти. Судова система. Причини падіння Гетьманщини та її значення. Правова природа української Директорії. Конгрес трудового народу України. Соціально-політичні розбіжності у складі Директорії. Конституційно-правові

акти. Законодавча діяльність. Акт злуки 22 січня 1919 р. Причини поразки і значення УНР періоду Директорії.

ТЕМА 10. СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ ЛАД І ПРАВО ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ

Причини і передумови утворення ЗУНР. Українська Народна Рада. Події 1 листопада 1918р. Конституційно-правові акти. Центральні і місцеві органи влади. Соціальна, економічна і національна політика. Дипломатична діяльність ЗУНР. Українсько-польська війна 1918-1919 рр. Політико-правова ситуація на території ЗУНР після Акту злуки. Причини поразки та історичне значення ЗУНР.

ТЕМА 11. УТВЕРДЖЕННЯ РАДЯНСЬКОГО ТИПУ ДЕРЖАВНОСТІ ТА СОЦІАЛІСТИЧНОГО ТИПУ ПРАВА В УКРАЇНІ (1917–1939 рр.)

Встановлення радянської влади в Україні. Основні положення Конституції УСРР 1919 р. Правові засади входження України до складу Союзу РСР. 4. Кодифікація права радянської України у 20–х роках ХХ ст. Конституція УСРР 1929 р.: основні положення. Ухвалення Конституції УРСР 1937 р., її структура та основні положення.

ТЕМА 12. ПРАВОВИЙ СТАТУС ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ, ПІВНІЧНОЇ БУКОВИНИ, БЕССАРАБІЇ ТА ЗАКАРПАТТЯ У 1918–1941 рр.

Політико-правове становище Західної України у складі Польщі. Суспільно-політичний устрій і право Північної Буковини та Бессарабії у складі Румунії. Статус Закарпаття у складі Чехословаччини та проголошення Карпатської України.

ТЕМА 13. ЗМІНИ В ДЕРЖАВНОМУ ЛАДІ ТА ПРАВІ УКРАЇНИ В РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Радянські органи влади та право на новоприєднаних у 1939– 1940 рр. до УРСР землях. Спроби відновлення української державності в період німецької окупації. Окупаційний режим на українських землях в період Великої Вітчизняної війни. Зміни у державному апараті СРСР під час Великої Вітчизняної війни. Система права в умовах воєнного стану.

ТЕМА 14. СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ ЛАД І ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ В 1945–1991 рр.

Правове оформлення входження Закарпаття, Кримської області та міста Севастополя до складу УРСР. Зміни у радянському праві у перші повоєнні роки Кодифікація права УРСР у 1960-х роках. Основні риси цивільного, сімейного, трудового, кримінального права. Держава та право УРСР в умовах «розвинутого» соціалізму. Конституція УРСР 1978 р.

ТЕМА 15. РОЗПАД СРСР ТА ВІДРОДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ СУВЕРЕННОЇ СОБОРНОЇ ДЕРЖАВИ

Основні тенденції державно-правового розвитку України в умовах перебудови. Проголошення державного суверенітету та незалежності України. Формування органів влади в умовах незалежності. Структура Конституції України 1996 р. та подальші зміни до неї.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Назви розділів і тем	Кількість годин									
	денна форма					заочна форма				
	Всього	у тому числі				Всього	у тому числі			
		л	п	с	с.р		л	п	с	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Змістовний модуль 1. Стародавні державні утворення на території України, виникнення давньоруської держави – Київської Русі, суспільний устрій і право Київської Русі (VI-XIII ст.), Галицько-Волинська держава, українські землі у складі Великого князівства Литовського, правовий статус України у складі Речі Посполитої, Запорізька Січ, Україна в період козацько-гетьманської держави. Державність і право на українських землях у складі Російської імперії (XIX - поч. XX ст.), українські землі у складі Австро-Угорської імперії (XVIII - поч. XX ст.), українські землі напередодні національно-державного відродження.										
Тема 1. Предмет, методи, функції історії держави і права України, її місце серед юридичних дисциплін	8	2		2	2	8				5
Тема 2. Найдавніші державні утворення на території України	8			2	2	8				5
Тема 3. Суспільно-політичний лад і право Давньоруської держави	8	2		2	2	8	2			5
Тема 4. Суспільно-політичний лад і право на українських землях у складі Великого князівства Литовського,	8	2		2	2	8				5

Корони Польської та Речі Посполитої										
Тема 5. Українська козацька держава періоду національно-визвольних змагань українського народу (1648–1657 рр.)	8	2		2	2	8				5
Тема 6. Суспільно-політичний лад і право Української гетьманської держави у другій половині XVII–XVIII ст.	8	2		2	2	8		2		5
Тема 7. Суспільно-політичний лад і право на українських землях в період австрійського панування(1772–1918 рр.)	8	2		2	2	8	2			5
Разом за розділом 1	56	12		14	14	56	4		2	35
Змістовний модуль 2. Українські землі напередодні національно-державного відродження, Держава і право України в період 1994-2014 рр., актуальні проблеми розвитку держави і права в Україні.										
Тема 8. Суспільно-політичний лад і право українських земель у складі Російської імперії в XIX – на поч. XX ст.	8	2		2	3	8				5
Тема 9. Відродження української державності та розвиток права у 1917 - 1920 рр.	8	2		2	3	8	2			5
Тема 10. Суспільно-	8	2		2	2	8				5

політичний лад і право Західноукраїнської народної республіки										
Тема 11. Утвердження радянського типу державності та соціалістичного типу права в Україні (1917–1939 рр.)	8	2		2	3	8				6
Тема 12. Правовий статус Західної України, Північної Буковини, Бессарабії та Закарпаття у 1918–1940 рр.	8	2		2	2	8	2			5
Тема 13. Зміни в державному ладі та праві України в роки Другої світової війни	8	2			2	8				5
Тема 14. Суспільно-політичний лад і законодавство України в 1945–1991 рр.	8	2		2	2	8	2			5
Тема 15. Розпад СРСР та відродження Української суверенної соборної держави	8	2		2	3	8				5
Разом за розділом 2	64	16		14	20	64	6		2	41
Екзамен										
Усього годин	120	28		28	34	120	10		4	76

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна:

Нормативно-правові акти:

1. Галицько-Волинський літопис : дослідження. Текст. Коментар / НАН, Інститут історії України ; за ред. М. Ф. Котляра. – К. : Наукова думка, 2002. – 400 с.

2. Декларація про державний суверенітет України : прийнята Верховною Радою Української РСР 16 липня 1990 р. // Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР). – 1990. – № 31. – Ст. 429.
3. Ділова документація Гетьманщини XVIII ст.: Зб. док-тів. – К., 1993 р.
4. Документи Богдана Хмельницького, 1648 – 1657 / відп. ред. Ф. П. Шевченко ; упоряд.: І. Крип'якевич. – К. : Вид-во АН УРСР, 1961. – 740 с.
5. Конституційні акти України, 1917–1920 : невідомі конституції України. – К. : Філософська і соціологічна думка, 1992. – 272 с.
6. Конституція УРСР. – К., 1978.
7. Конституція України від 28 червня 1996 року зі змінами та доповненнями: Текст відповідає офіц. – К.: КНТ, 2016. – 54 с.
8. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 року // Права людини. Міжнародні договори України, декларації, документи. – К., 1992. – С.18-24.
9. Літопис Руський. – К., 1990.
10. Літопис Самовидця. – К., 1971.
11. Повість минулих літ: Літопис. – К., 1982.
12. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 року // Права людини. Міжнародні договори України, декларації, документи. – К., 1992. – С. 36-62.
13. Європейська конвенція з прав людини (Конвенція про захист прав і основних свобод людини від 4 листопада 1950 року) // Права людини і професійні стандарти для юристів в документах міжнародних організацій. – Амстердам – Київ, 1996. – С. 12-17.
14. Українська Центральна Рада : документи і матеріали : у 2-х т. – Т. 1 : 4 березня – 9 грудня 1917 р. – К. : Наукова думка, 1996. – 588 с.
15. Українська Центральна Рада: документи і матеріали: У 2 т. / Нац. акад. наук України, Ін-т історії України. – К. : Наук. думка, 1996. Т. 2 : 10 грудня 1917р. – 29 квітня 1918р. / упоряд. В. Ф. Верстюк [та ін.] ; ред. В. А. Смолій [та ін.]. – 422 с.

Додаткова:

1. Білецький Л. Т. Руська Правда й історія її тексту // Антологія української юридичної думки. В 6 т./ Редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова) та ін. Том 2: Історія держави і права України: Руська Правда. – Київ, 2002.
2. Бойко І. Державний лад і право в Галичині у складі середньовічної Польщі (1349-1569 рр.) // Право України, 2005. – №11.
3. Бойко І. Й. Державний лад і право Київської Русі. Текст лекцій. – Львів, 2004.
4. Бойко І. Й. Надання судового самоврядування вірменській громаді міста Львова (XIV-XVIII ст.) // Вісник Академії правових наук України. – Харків, 2002. №3 (30).

5. Бойко І. Розвиток європейських традицій місцевого самоврядування у Галичині // *Право України*, 2007. – №5.
6. Бондарук Т.І. Західноруське право: дослідники і дослідження / Відп. ред. І.Б. Усенко. – К.: Ін-т держ. і права ім. В.М. Корецького. НАН України, 2000. – 160 с.
7. Верстюк В. Ф. Українська Центральна Рада й українізація військових частин російської армії / В. Ф. Верстюк // *Український історичний журнал*. – 2012. – № 3. – С. 4-28.
8. Гончаренко В. Д. Земельне законодавство Центральної Ради // *Вісник Академії правових наук України*. – 1995. – № 2. – С. 52–60.
9. Грушевський М. Історія України-Руси: У 10-ти т. – К., 1991.
10. Гуржій О. Українська козацька держава в другій половині XVII–XVIII ст.: кордони, населення, право / О.І. Гуржій ; Академія наук України, Ін-т історії України. – К. : Основи, 1996. – 217 с.
11. Гуржій О. І. Право в українській козацькій державі (друга половина XVII–XVIII ст.) / О. І. Гуржій; Академія наук України, Ін-т історії України. – К., 1994. – 48 с.
12. Єрмолаєв В. М. Про законодавчу діяльність Української Центральної Ради // *Вісник Одеського інституту внутрішніх справ*. – 2004. – № 1. – С. 177–182.
13. Захарчук А. С. Українська Центральна Рада: до питання державно-правового статусу та проблеми періодизації // *Держава і право: Зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки*. – К., 2001. – Вип. 11. – С. 63–73.
14. Іванов В. М. Історія держави і права України : навч. посібник / В. М. Іванов. – К. : Атіка, 2003. – 416 с.
15. Іванов В. М. Практикум з історії держави і права України : навч. посібник / В. М. Іванов. – К. : МАУП, 2006. – 724 с.
16. Іванов В. М. Історія держави і права України : навч. посібник/ В. М. Іванов. – К. : Атіка, 2007. – 728 с.
17. Історія держави і права України. Академічний курс : підручник : у 2-х т. / за ред. В. Я. Тація, А. Й. Рогожина. – К. : Ін Юре, 2000. – Т. 1. – 648 с.
18. Історія держави і права України. Академічний курс : підручник : у 2 т. / за ред. В. Я. Тація., А. Й. Рогожина. – К. : Ін Юре, 2000. – Т. 2. – 580 с.
19. Історія держави і права України : підручник / за ред. А. С. Чайковського. – К. : Юрінком Інтер, 2006. – 512 с.
20. Капелюшний В.П., Кудін С.В. Історія держави та права України (у схемах). – К.: Олан, 2001. – 198 с.
21. Копиленко О. Л. Держава і право України, 1917–1920 : навч. посібник / О. Л. Копиленко, М. Л. Копиленко. – К. : Либідь, 1997. – 208 с.
22. Кузьминець О., Калиновський В. Історія держави та права України (видання 2, доповнене та перероблене). – Київ, Україна, 2002. – 448 с.
23. Кульчицький В.С. Історія держави і права України: Академічний курс. Підручник. Ін Юре, 2007. – 624 с.
24. Кульчицький В.С., Тищик Б.Й. Історія держави і права України. – К.: ІнЮре, 2008. – 624 с.

25. Літопис руський : за іпатським списком / пер. з давньорус. Л. Є. Махновець ; відп. ред. О. В. Мишанич. – К. : Дніпро, 1989. – 592с.
26. Літопис Самовидця / підгот. Я. І. Дзира. – К. : Наукова думка, 1971. – 207с.
27. Музиченко П. Історія держави і права України. – К., 1999.
28. Нариси історії Української революції 1917-1921 років : у 2-х кн. / авт. кол.: В. Ф. Верстюк. – К.: Наукова думка, 2012. – 462 с.
29. Проблеми вивчення історії української революції 1917-1921 рр. : [зб. ст.] / Нац. акад. наук України, Ін-т історії України ; [редкол. : Р. Я. Пиріг (відп. ред.) та ін.]. – К. : Інститут історії України НАН України, 2008. – Вип. 3. – 179 с.
30. Про правові основи держави: збірник законів. – Х.: ПП “Ігвіні”, 2005. – 416 с.
31. Правовий звичай як джерело українського права (ІХ–ХІХ ст.) / за ред. І. Б. Усенка. – К.: Наукова думка, 2006 . – 280 с.
32. Сергійчук В. Неусвідомлення України. Ставлення світу до української державності: погляд у 1917–1921 роки з аналізом сьогодення. – Львів, 2002.
33. Слюсаренко А.Г., Томенко М.В. Історія української конституції. – К., 1996.
34. Смолій В., Ричка В. Київська Русь: Становлення та шляхи історичного розвитку // Нариси вітчизняної історії. – 1997. – № 10.
35. Смолій В., Ричка В. Угоди гетьманського уряду України з Московською державою // Український історичний журнал. – 1994. – № 4, 6.
36. Солдатенко В. Ф. Українська революція : концепція та історіографія (1918-1920 рр.) / В. Ф. Солдатенко ; Інститут політичних і етнонаціональних досліджень НАН України. – К. : Просвіта, 1999. – 510 с.
37. Статут Великого князівства Литовського 1566 року / за ред. Ківалова С., Музиченка П., Панькова А. – К. : Юридична література, 2002. – 560с. – Давньоруськ., укр. та лат. мовами. – (Статути Великого князівства Литовського : у 3 т. ; т. 2).
38. Статут Великого князівства Литовського 1588 року / за ред. Ківалова С., Музиченка П., Панькова А. – К. : Юридична література, 2002. – 560с. – Давньоруськ., укр. та лат. мовами. – (Статути Великого князівства Литовського : у 3 т. ; т. 3, кн.. 1).
39. Статут Великого князівства Литовського 1588 року / за ред. Ківалова С., Музиченка П., Панькова А. – Одеса : Юридична література, 2002. – 568с. – Давньоруськ., укр. та лат. мовами. – (Статути Великого князівства Литовського : у 3 т. ; т. 3, кн. 2).
40. Судебник Казимира (1468 г.) / отв. ред. А. Тила. – Вильнюс, 1967.– 32 с.
41. Суд і судочинство на українських землях у ХІV–ХVІ ст. / За заг. ред. П. Музиченка. – Одеса, 2000.
42. Терлюк І.Я. Історія держави і права України: Навч. посіб. – К.: Атіка, 2011. – 944 с.
43. Тищик Б. Й. Суспільно-політичний лад і право України у складі Речі Посполитої та Литовської держави : учбов. посіб. для студ. юрид. фак. / Б. Й. Тищик, Б. А. Вівчаренко. – Івано-Франківськ, 1996. – 36 с.

44. Трофимович В. В. Конституційний процес в Україні за доби Центральної Ради // Острозька академія. – Наукові записки. Сер. Право. – 2001. – Вип. 2. Ч. 1. – С. 229–234.
45. Футей Б. Становлення правової держави в Україні: 1991– 2005 рр. – 2-е вид., доп. і перероб. – К.: ЮрінкомІнтер, 2005. – 352 с.
46. Хрестоматія з історії держави і права України: У 2-х т. – К., 1997.
47. Хрестоматія з історії держави та права України / За ред. А. С. Чайковського. – К., 2003.
48. Швидько Г. К Історія держави і права України (X – початок XIX ст.): Навч. посібник. – Дніпропетровськ, 1998.
49. Шкварець В.П. Історія держави і права України. Навчальний посібник / В. П. Шкварець, М.М. Шитюк. – Миколаїв: 2005. – 261 с.
50. Юридична енциклопедія / НАН України; Інститут держави і права ім. В.М.Корецького / Ю.С. Шемшученко (ред.). – К.: Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М.П.Бажана, 1998–2003. – Т. 1– 6.
51. Яворницький Д. Історія запорозьких козаків: У 3-х т. – К., 1991.
52. Яковлев А. Україно-московські договори в XVII–XVIII віках // Український історичний журнал. – 1993. – № 4–10.

Інтернет-ресурси:

Довідково-інформаційні видання з юриспруденції (енциклопедії, словники юридичних термінів).

Електронні бази рефератів і наукових доповідей з актуальних проблем держави і права на інформаційних носіях.

Інтернет-ресурси

1. Історія держави і права України: Навч. посіб. - 6-те вид. / За ред. П.П. Музиченко. - К.: Знання, 2007. - 471 с.
http://pidruchniki.ws/17390617/pravo/istoriya_derzhavi_i_prava_ukrayini_-_muzichenko_pp

2. Терлюк І. Я. Історія держави і права України : [навч. посіб.] / І. Я. Терлюк. - К. : Атіка, 2011. - 944 с.
http://pidruchniki.ws/1584072045407/pravo/istoriya_derzhavi_i_prava_ukrayini_-_terlyuk_iya

3. Трофанчук Г.І. Історія держави і права України : навч. посіб. /. Г.І. Трофанчук. - К. : Юрінком Інтер, 2011. - 384 с.
http://pidruchniki.ws/1237042343223/pravo/istoriya_derzhavi_ta_prava_ukrayini_-_26_trofanchuk_gi

4. Заруба В. М. Історія держави і права України: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / В.М.Заруба. — К.: Істина, 2006.- 416 с. <http://histua.com/knigi/istoriya-derzhavi-i-prava-ukraini-zaruba>

5. Основи держави і права України [Текст] : підручник / В. Л. Ортинський [та ін.]. - К. : Знання, 2008. - 583 с.

http://pidruchniki.ws/15840720/pravo/osnovi_derzhavi_i_prava_ukrayini_-_ortinskiy_vl.

6. Терлюк І.Я. Електронний навчально-методичний комплекс «Історія держави і права України» / І.Я. Терлюк, С.Б. Цебенко (укладачі). [Електронний ресурс] – Адреса розміщення: <http://vns.lp.edu.ua/course/view.php?id=10762>

7. Хрестоматія з історії держави і права України: Навч. посіб./А.С. Чайковський, О.Л. Копиленко, та інші. - К.: Юрінком інтер, 2003. – 656 с.
http://thelaw.at.ua/load/juridichna_literatura/istorija_derzhavi_i_prava_zarubizhnikh_krajin/khresto_matija_z_istoriji_derzhavi_i_prava_ukrajini_navch_posib_a_s_chajkovskij_o_1_kopilenko_ta_inshi_k_jurinkom_inter_2003_656s/9-1-0-179